

Reikminių tyrimų temų pasiūlymai

PASIŪLYMAS DĖL REIKMINIŲ TYRIMŲ TEMOS

1. DUOMENYS APIE PATEIKĖJĄ	
1.1. Institucijos pavadinimas	Švietimo, mokslo ir sporto ministerija
1.2. Institucijos atstovas, įgaliotas spręsti su teikiamu temos pasiūlymu susijusius klausimus:	
pareigos	Strateginio planavimo skyriaus vedėjas
vardas	Ričardas
pavardė	Ališauskas
telefonas	+37068621362
el. paštas	ricardas.alisauskas@smsm.lt

2. TEMOS PASIŪLYMO APRAŠYMAS

2.1. Temos pavadinimas	
18–24 metų jaunimo pasitraukimo iš švietimo sistemos analizė	
2.3. Tyrimų trukmė	
Tyrimų, reikalingų problemai išspręsti, trukmė	18 mėn.
2.5. Temos (problemos) svarba valstybei ir visuomenei	
<i>Aprašoma sprendžiama problema, nurodomos esminės jos priežastys, jei reikia, palyginant Lietuvos padėtį aptariamam klausimui su kitomis Europos Sąjungos valstybės narėmis, pateikiama informacija apie institucijos praktikoje kylančių problemų mastą, situacijos analizę; vadovaujantis turimais įrodymais ir duomenimis (kiekybiniais rodikliais) pagrindžiamas problemos aktualumas ir realus mokslu grįstų sprendimų poreikis (ne daugiau kaip 4000 spaudos ženklų)</i>	
Pastaraisiais metais Lietuvoje stebimas nuoseklus 18–24 metų jaunimo, neįgijusio vidurinio išsilavinimo ir nesimokančio, dalies augimas. Valstybės duomenų agentūros (VDA) duomenimis, šio jaunimo dalis 2022 m. sudarė 4,8 proc., 2023 m. – 6,4 proc., o 2024 m. – jau 8,4 proc. Tuo tarpu 2021–2030	

metų nacionaliniame pažangos plane (NPP) šiam rodikliui nustatytos reikšmės: 2025 m. – 6 proc., o 2030 m. – 5 proc. Tai reiškia, kad Lietuva ne artėja prie užsibrėžtų tikslų, bet nuo jų tolsta, o skirtumas tarp faktinės ir planuojamos rodiklio reikšmės sparčiai didėja.

18–24 metų jaunimo, neįgijusio vidurinio išsilavinimo ir nesimokančio, rodiklis (*angl. Early leavers from education and training*) yra stebimas visoje Europos Sąjungoje (ES). Daugelyje ES valstybių narių šis rodiklis nuosekliai mažėja: Eurostato duomenimis, 2024 m. Kroatijoje, Airijoje, Graikijoje ir Lenkijoje jis nesiekė 5 proc. Tuo tarpu Lietuvoje jis reikšmingai didėja. Neigiama tendencija įvardinama 2025 m. Europos Komisijos (EK) socialinės konvergencijos ataskaitoje (*angl. Social Convergence Framework*), EK 2025 m. Lietuvos ataskaitoje (*angl. Country report. Lithuania, 2025*), Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos apžvalgoje „2025 m. Žvilgsnis į švietimą“ (*angl. 2025 m. Education at a Glance*), taip pat EK ekspertai konsultacijose su Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos (ŠMSM) atstovais vis dažniau prašo paaiškinti situaciją ir planuojamus veiksmus.

Nacionaliniai VDA duomenys leidžia fiksuoti problemos mastą, tačiau nesimokymo priežastys nėra sistemingai tiriamos. Tai reiškia, kad valstybės institucijos, atsakingos už švietimo, socialinės politikos ir jaunimo politikos formavimą, neturi pakankamų įrodymų, leidžiančių suprasti, kokie struktūriniai, socialiniai ir instituciniai veiksniai lemia jaunimo pasitraukimą iš švietimo sistemos. Dėl to kyla sunkumų įgyvendinant NPP tikslus, rengiant nacionalines ir tarptautines ataskaitas, užtikrinant taiklias ir savalaikes prevencines priemones.

Galimos šio reiškinio priežastys yra kompleksinės: socialinė ir ekonominė nelygybė, regioniniai skirtumai, migracijos procesai, šeimos ir bendruomenės aplinka, mokyklų ir profesinio mokymo institucijų gebėjimas reaguoti į skirtingus jaunimo poreikius, taip pat švietimo sistemos lankstumo trūkumas. Vis dėlto iki šiol šios priežastys Lietuvoje nėra nuosekliai ištirtos, todėl priimami sprendimai dažnai grindžiami fragmentiškais prielaidomis, o ne įrodymais.

Problemos aktualumą sustiprina ilgalaikės pasekmės valstybei ir visuomenei. Jaunimas, neįgijęs vidurinio išsilavinimo, susiduria su iššūkiais bandant integruotis į darbo rinką. Eurostat apžvalgoje ([nuoroda](#)) analizuojamas vidurinio išsilavinimo neįgijusių jaunuolių užimtumo statusas, akcentuojama, kad didžiausios nedarbingųjų dalys 2024 m. buvo užfiksuotos Lietuvoje (81 proc.) ir Slovakijoje (82,7 proc.), kai tuo tarpu ES vidurkis siekė 22,6 proc. Tai rodo, kad Lietuva yra tarp labiausiai pažeidžiamų valstybių šioje srityje. Tokia jaunimo padėtis didina socialinės atskirties, mažesnių pajamų, skurdo bei emigracijos riziką. Pasekmės neapsiriboja individualiomis galimybių netektimis – jos mažina šalies darbo jėgos potencialą, augina socialinės paramos poreikį, silpnina šalies konkurencingumą ir kelia grėsmę tvariai valstybės raidai.

Atsižvelgiant į tai, būtina atlikti moksliniais metodais grįstą tyrimą, kuris padėtų identifikuoti pagrindinius jaunimo nesimokymo veiksnius ir pasiūlytų įrodymais pagrįstas politikos priemones. Tik sisteminė analizė leis formuoti veiksmingas intervencijas, padėsiančias Lietuvai pasiekti ne tik NPP ir tarptautinius įsipareigojimus, bet ir užtikrinti tvarią jaunimo socialinę integraciją bei šalies pažangą.

2.6. Spręstini institucijos, teikiančios temos pasiūlymą, uždaviniai

Nurodoma, kokius uždavinius institucija tikisi išspręsti savo reguliavimo sferoje, pasinaudodama gautais tyrimų rezultatais, įsivertinama, kad uždaviniams išspręsti būtini moksliniai tyrimai, detalizuojamos tikslinės visuomenės grupės ir (ar) kiti naudos gavėjai, nurodoma, koks numatomas tokių sprendimų poveikis jiems (ne daugiau kaip 2000 spaudos ženklų)

ŠMSM, pasinaudodama gautais tyrimo rezultatais, sieks išspręsti šiuos uždavinius:

1. **Įvertinti jaunimo nesimokymo priežastis ir veiksnius** (struktūrinius, socialinius, institucinius), kurie iki šiol nėra sistemingai tiriami Lietuvoje.

2. **Pagerinti švietimo ir jaunimo politikos planavimą**, užtikrinant, kad priemonės būtų pagrįstos moksliniais įrodymais, o ne fragmentiškais prielaidomis.
3. **Sustiprinti tarpsektorinį koordinavimą**, įtraukiant švietimo, socialinės politikos, užimtumo, regioninės plėtros ir jaunimo politikos priemones į bendrą prevencinę strategiją.
4. **Įvykdyti nacionalinius ir tarptautinius įsipareigojimus**, susijusius su nacionalinės pažangos rodikliu bei Europos Komisijos ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos rekomendacijomis.

Tikslinės visuomenės grupės: 18–24 metų jaunimas, patiriantis riziką neįgyti vidurinio išsilavinimo, jų šeimos bei bendruomenės, taip pat švietimo ir profesinio mokymo įstaigos. Tyrimo rezultatai bus naudingi politikos formuotojams (ministerijoms, savivaldybėms), švietimo įstaigų vadovams, mokytojams, socialiniams darbuotojams ir darbo rinkos partneriams.

Numatomas poveikis – geresnės prevencinės priemonės, taiklesnė pagalba rizikos grupių jaunimui, efektyvesnis viešųjų išteklių naudojimas, sumažinta jaunimo socialinės atskirties rizika, sustiprintos jaunimo galimybės dalyvauti švietime ir darbo rinkoje. Ilgainiui tai padės ne tik mažinti jaunimo nesimokymo rodiklį, bet ir prisidės prie šalies konkurencingumo bei socialinės sanglaudos stiprinimo.

2.7. Temos sąsajos su strateginiais valstybės dokumentais

Pateikiamos nuorodos į atitinkamus strateginius valstybės dokumentus, pridedami komentarai ir kita susijusi informacija (ne daugiau kaip 2000 spaudos ženklų)

Tyrimo tema yra glaudžiai susijusi su pagrindiniais valstybės strateginiais dokumentais:

Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“ ([nuoroda](#)) iškeliamą strateginę ambiciją – „*Ateičiai pasirengęs, atsparus ir laisvas žmogus, gyvenantis bendruomenėje, kuriai rūpi*“. Siekiant realizuoti šią viziją, Lietuva turi koncentruotis į tris pažangos sritis, iš kurių pirmoji yra „...*ateičiai pasirengusio ir gebančio kurti prasmingą gyvenimą asmens ugdymas, kuris pirmiausia sietinas su švietimu ir kultūra <...>*“. Tyrimas, skirtas jaunimo nesimokymo priežasčių nustatymui, tiesiogiai prisidės prie šių ilgalaikių siekių įgyvendinimo, leis identifikuoti pagrindinius veiksnius, ribojančius jaunimo įsitraukimą į švietimą, padės sukurti įrodymais pagrįstas priemones, užtikrinančias tvaresnę jaunimo integraciją į visuomenę. Ilgainiui perspektyvoje tai reikš didesnes jaunimo galimybes realizuoti savo potencialą, stipresnę šalies žmogiškąjį kapitalą bei visuomenės atsparumą iššūkiams.

2021–2030 m. Nacionalinio pažangos plano ([nuoroda](#)) 3 tikslas yra „*Didinti švietimo įtrauktį ir veiksmingumą, siekiant atitikties asmens ir visuomenės poreikiams*“. Šio tikslo įgyvendinimui nustatytas stebėsenos rodiklis: *18–24 metų jaunimo, neįgijusio vidurinio išsilavinimo ir nesimokančio, dalis (proc.)*. Numatytas siekinys, kad iki 2030 m. ši dalis turi sumažėti iki 5 proc. Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija 2024 m. Valstybės pažangos ataskaitoje ([nuoroda](#)) ties šiuo rodikliu pažymėjo: „*Šiuo metu nėra aiškių, duomenimis pagrįstų atsakymų, kodėl pastarasis rodiklis blogėja – tai reikalauja papildomo dėmesio priežasčių paieškai ir išsamesnio tyrimo.*“.

Apibendrinant, tyrimo tema tiesiogiai atliepia pagrindinius nacionalinius strateginius dokumentus, o jo rezultatai prisidės prie valstybės politikos efektyvumo ir jaunimo socialinės integracijos. Atliktas tyrimas taip pat padės Lietuvai užtikrinti tarptautinių įsipareigojimų vykdymą ir sustiprinti socialinę konvergenciją.

2.8. Neatidėliotino problemos sprendimo poreikio pagrindimas

2.8.1. Pagrindžiama, kodėl problemą reikalinga spręsti skubiai

(ne daugiau kaip 2000 spaudos ženklų)

Problemos sprendimas yra skubus dėl kelių priežasčių.

Pirma, 18–24 metų jaunimo, neįgijusio vidurinio išsilavinimo ir nesimokančio, dalis Lietuvoje sparčiai auga: per dvejus metus ji padidėjo beveik dvigubai – nuo 4,8 proc. 2022 m. iki 8,4 proc. 2024 m. Jei ši tendencija nesikeis, Lietuva nepasieks NPP nurodytos 2030 m. siektinos reikšmės (5 proc.). Tai reikštų, kad valstybė neįvykdytų strateginių įsipareigojimų nacionaliniu mastu.

Antra, tai yra Europos Komisijos stebimas ir vertinamas tarptautinis rodiklis, todėl jo pokyčiai turi reikšmingų politinių ir reputacinių pasekmių. Daugelyje ES valstybių ankstyvo pasitraukimo iš švietimo rodiklis mažėja, o Lietuvoje – sparčiai didėja. Tarptautinėse ataskaitose ši problema jau yra įvardijama kaip vienas iš didžiausių iššūkių, keliantis abejonių dėl šalies gebėjimo užtikrinti socialinę sanglaudą.

Trečia, nesprenžiama problema sukelia ilgalaikes ir sunkiai ištaisomas pasekmes. Jaunimas, neįgijęs vidurinio išsilavinimo, patiria didesnę socialinės atskirties, nedarbo, emigracijos riziką. Jų galimybės dalyvauti darbo rinkoje ir kurti stabilias gyvenimo trajektorijas yra ribotos. Tai reiškia didesnę socialinės paramos poreikį, mažesnę valstybės konkurencingumą ir prarastą potencialą kurti pažangią visuomenę.

Dėl šių priežasčių problemos sprendimas negali būti atidėliojamas. Mokslu grįsti tyrimai yra būtini jau dabar, siekiant identifikuoti nesimokymo priežastis ir nedelsiant pradėti taikyti tikslingas politikos priemones. Kiekvieni delsimo metai reiškia dar didesnę jaunimo grupę, kuri netenka galimybių įgyti vidurinį išsilavinimą, o visuomenė patiria augančius socialinius ir ekonominius nuostolius.

2.9. Laukiami reikminių tyrimų projekto rezultatai, nurodant rezultatų formą

Nurodoma, kokių rezultatų institucija tikisi iš projekto ir kokia forma šie rezultatai turėtų būti pateikti (studija, praktinės rekomendacijos, metodikos padėčiai tam tikroje srityje įvertinti ir prognozuoti, priemonės, modeliai, scenarijai, tinklai, naujos technologijos, nauji metodai ir pan.) (ne daugiau kaip 2000 spaudos ženklų)

Iš projekto tikimasi gauti įrodymais grįstus rezultatus, kurie leistų iš esmės pagerinti jaunimo nesimokymo priežasčių supratimą ir taikyti veiksmingesnes politikos priemones. Tyrime gali būti derinami kiekybiniai ir kokybiniai metodai. Pageidaujama jaunimo, neįgijusio vidurinio išsilavinimo, apklausa, leidžianti identifikuoti pagrindinius veiksnius. Siekiant išsiaiškinti motyvus, patirtis ir kliūtis, kurių neatskleidžia kiekybiniai duomenys, galima taikyti giluminius interviu su jaunimu, švietimo, socialinės ar jaunimo politikos ekspertais.

1 etapas (1–6 mėn.) – Priežasčių analizė ir pirminiai rezultatai

Duomenų rinkimas.

Pirminė rezultatų apžvalga, identifikuojant jaunimo nesimokymo priežastis ir jų tarpusavio sąveikas.

Parengiama tarpinė analitinė ataskaita.

2 etapas (7–12 mėn.) – Išsami studija

Duomenų rinkimas (jei reikia papildomų duomenų).

Apdorotų duomenų analizė, giluminė rezultatų interpretacija.

Parengiama išsami mokslinė studija (analitinė ataskaita), apibendrinanti tyrimo duomenis.

3 etapas (13–18 mėn.) – Rekomendacijų rengimas bei duomenų prieinamumas

Rengiamos praktinės rekomendacijos politikos formuotojams.

Sukuriamas anonimizuotas duomenų rinkinys, prieinamas valstybės institucijoms bei tyrėjams pagal atvirosios prieigos principus.

Galutinių projekto rezultatų pristatymas institucijoms ir visuomenei.

Šių rezultatų nauda bus dvejopa. Nacionaliniu lygmeniu jie suteiks pagrindą kurti mokliškai pagrįstas, tikslingas intervencijas, leisiančias Lietuvai pasiekti Nacionaliniame pažangos plane nustatytus tikslus, sumažinti jaunimo nesimokymo mastą ir stiprinti jų dalyvavimą švietime bei darbo rinkoje. Tarptautiniu lygmeniu jie prisidės prie Lietuvos atskaitomybės Europos Komisijai ir kitoms tarptautinėms institucijoms, pateikiant patikimus duomenis ir argumentuotą politikos pagrindimą socialinės konvergencijos ir švietimo pažangos ataskaitose.